

3. Hobbes T. The Elements of Law, Natural, and Politic. Adegri Graphics LLC. 2013. P. 63.

4. Dahl R. How Democratic Is the American Constitution? Yale University Press. 2003. P. 31.

5. Sniderman P. The Democratic Faith: Essays on Democratic Citizenship. Yale University Press. 2017. P. 116.

6. Moses D. Decolonization, Self-Determination, and the Rise of Global Human Rights Politics (Human Rights in History). Cambridge University Press. 2022. P. 107.

7. Реньов Є. В. Правові цінності: природа, значення та питання акультирації в аспекті євроінтеграції України. *Amparo*. 2021. № 4. С. 67.

8. Goodhart M. Human Rights: Theory and Practice. Oxford University Press. 2022. P. 90–91.

9. Julie M. The Universal Declaration of Human Rights: A Cornerstone of International Law. Independently published. 2023. P. 12.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-4>

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА» ТА «ЕФЕКТИВНІСТЬ НОРМ ПРАВА»

Волохов Олексій Сергійович

кандидат юридичних наук,

докторант відділу теорії держави і права

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Терміни «ефективність законодавства» та «ефективність норм права» досить часто використовується у юридичній літературі. Спектр їх застосування широкий: від суб'єктивної оцінки якості окремих правових норм чи окремої галузі права, до надання характеристики реалізації норм права, їх тлумачення та функціонування. При такому тлумаченні змісту іноді відбувається теоретико-методологічна підміна понять, їх ототожнення, що призводить до некоректного розуміння окремих правових категорій. Тому, слід звернути увагу на основні відмінності понять «ефективність законодавства» та «ефективність норм права», розкрити їх зміст для більш коректного їх застосування.

Прийнято вважати, що термін «ефективність» з'явився спочатку в економічній літературі в роботах Вільяма Петі (1623–1687 pp.) –

англійського економіста, засновника класичної політекономії та глави школи фізіократів, французького економіста Франсуа Кене (1694–1774 рр.). Вони вживали цей термін у значенні результативності та використовували його для оцінки державних та приватних заходів. В сучасній науці термін «ефективність» характеризує розвинені системи, процеси та явища [1, с. 207].

У юридичній літературі «ефективність» переважно використовується для визначення рівня розвитку та функціонування певних правових явищ, а також є показником результативності та якості.

Ефективність законодавства є показником розвитку правової системи держави, та її інститутів і безпосередньо пов'язана з дотриманням принципу верховенства права. Сутністю термін «ефективність законодавства» переважно ототожнюється із якістю, характеризує його форму та зміст, наявність юридичної сили, що обумовлює здатність законодавства регулювати суспільні відносини. Окрім того, ефективність законодавства є системним та складним за змістом поняттям, адже воно передбачає врахування умовних кількісних показників, таких як рівень чи ступінь досягнення певного балансу інтересів суб'єктів правовідносин для соціально-економічного прогресу. З цього приводу цікавою є думка Г.В. Тимченко, який стверджує, що ефективність законодавства – це рівень задоволення інтересів суб'єктів правових відносин відповідно до загальних принципів права та правової держави. Крім того, Г.В. Тимченко пропонує відмовитися від інструменталістського підходу до законодавства як до засобу управління суспільством, який був природним для радянського періоду та розглядати законодавство як інструмент не лише державного управління суспільством, але й навпаки інструмент впливу громадянського суспільства на діяльність державних органів [2, с. 43]. Таким чином ефективність законодавства передбачає забезпечення інтересів всіх суб'єктів правових відносин, що забезпечується шляхом взаємодії «держава – суспільство» з відповідним регулятором – законом.

Враховуючи викладене, ефективність законодавства можна визначити як рівень розвитку та функціонування ієрархічної системи законів та інших нормативно-правових актів, прийнятих з метою забезпечення інтересів всіх суб'єктів правових відносин відповідно до принципу верховенства права для соціально-економічного розвитку суспільства.

Основними складовими поняття «ефективності законодавства» є системність законів, їх ієрархічність та відсутність колізій, активна взаємодія між державою та громадянським суспільством, дотримання принципу верховенства права, спрямованість мети на соціально-економічний розвиток суспільства.

Щодо «ефективності норм права», то дане поняття характеризує як рівень досягнення передбачених законодавцем цілей правового регулювання, так і виступає показником якості правотворчості.

Тобто поняття «ефективність норм права» розглядається як позитивна результативність, яка може бути досягнута лише тоді, коли враховані всі умови практичного втілення відповідних правових приписів з урахуванням тієї мети, яка закладалася в необхідність їх прийняття [3, с. 75]. А. Койдер стверджує, що ефективність норм права є результатом реалізації цілей правотворчості, які були передбачені положеннями нормативно-правових актів, і який характеризує очікувані і виключає невимірювані, негативні наслідки. Автор зазначає, що ефективність норм права може бути визначена за такими критеріями, як: 1) ефективність правотворчості; 2) ефективність трактування правових норм; 3) ефективність правозастосування [4, с. 44]. Крім того, існують загальні критерії, що забезпечують належну ефективність правової норми, такі як: визначеність, передбачуваність та своєчасність норм права.

Як бачимо, ефективність норм права є результатом реалізації цілей правотворчості, які були закладені законодавцем та відображені в положеннях нормативно-правових актів за умови їх позитивного впливу на розвиток суспільних відносин, визначеності та передбачуваності їх змісту та своєчасності прийняття.

Складовими поняття «ефективності норм права» є досягнення цілей правотворчості, здатність позитивно впливати на суспільні відносини, визначеність і передбачуваність змісту та своєчасність прийняття.

Фактично «ефективність законодавства» є більш значущим та широким поняттям ніж «ефективність правових норм», адже воно націлено на характеристику позитивної результативності як формуючих його норм, так і особливостей їх реалізації та взаємодії в рамках однієї ієрархічної системи. Натомість ефективність окремих норм права не означає ефективності законодавства, як і ефективність законодавства не передбачає, що воно складається лише з ефективних норм. Таким чином існують підстави для відмежування понять «ефективність законодавства» та «ефективність норм права», як різних категорій права, які мають різний зміст.

Література:

1. Демченко А. О. Про сутність понять «ефективність» та «результативність» в економіці. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3. С. 207–210.

2. Тимченко Г. В. Розмежування понять «ефективність законодавства» та «ефективне законодавство». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. Вип. 9–2(1). С. 41–44.

3. Правотворення і правотворчість в умовах воєнного стану та миробудівництва : монографія. Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк, Н. М. Оніщенко та ін. : кер. авт. кол. та за ред. Н. М. Пархоменко. Київ. 312 с.

4. Kojder A. Ograniczenia skuteczności prawa. *Skuteczność prawa*. 2010. № 1. P. 43–45.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-5>

ПРАВОВІ ПРЕЮДИЦІЇ ТА ПРАВОВІ ФІКЦІЇ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННОСТІ

Зеленко Інна Павлівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Будучи нетиповими правовими приписами преюдиції та фікції, виконують важливу роль у правозастосовному процесі. Не дивлячись на схожу правову природу, соціальне призначення та походження, вони при цьому мають як спільні риси так й відмінності.

На думку Р. Д. Ляшенко поняттю «преюдиція» властиві такі ознаки як законність, обов'язковість її застосування, достовірність раніше доведених фактів, об'єктивність, зв'язок обставин справи, що розглядається, із судовим рішенням, що набрало законної сили [1, с. 22].

У свою чергу Д. В. Шилін зазначає, що рисами преюдиції є: 1) обов'язковість застосування, яка закріплена правовими нормами; 2) достовірність фактів та/або обставин, установлених преюдицією; 3) зв'язок обставин справи, що розглядається, із судовим рішенням, яке набрало законної сили [2, с. 159]. Мета преюдиції не встановлювати юридичні факти, які суд встановив раніше.

Як відомо, під юридичною фікцією розуміють прийом юридичної техніки, який визнає юридичні факти, що відсутні в реальному житті, такими, що існують для того, щоб досягти цілі правового регулювання [3, с. 21]. Цілями фікції є те, що для забезпечення стабільності